

ISTRAŽIVAČKO NOVINARSTVO, TABLOIDIZACIJA I ETIKA

Gordana VILOVIĆ
Fakultet političkih znanosti, Zagreb

UDK: 070.11(497.5)"199"
Stručni rad

Primljeno: 14. 3. 2003.

Rad prikazuje uvjete u kojima se nakon 1990. godine ustanovljuje specifičan oblik istraživačkog novinarstva u Hrvatskoj. Pod utjecajem, s jedne strane, opće *tabloidizacije* medija u svijetu i *tabloidizacije* novina u Hrvatskoj, s druge strane, u nas se razvija tzv. pseudoistraživačko novinarstvo. Prapočeci takva istraživačkog novinarstva pojavili su se u prvom hrvatskom tabloidu – *Slobodnom tjedniku*. Daljnji razvoj istraživačkog novinarstva u hrvatskim najnakladnijim i najutjecajnijim medijima, iako je pridonio otkrivanju različitih društvenih anomalija i afera, ipak se nikada nije potpuno oslobodio naslijeđa brzog objavljivanja neprovjerenih informacija, neutemeljenih špekulacija ili nerazmjerne upotrebe neimenovanih izvora u odnosu na imenovane. U takvu obliku istraživačkog novinarstva najviše je stradala etika novinarstva, koja je niz godina bila nedovoljno promišljan element profesionalnih standarda novinarstva. Autorica smatra da u Hrvatskoj još uvijek nije profilirano istraživačko novinarstvo kakvo poznaju razvijene demokratske zemlje.

✉ Gordana Vilović, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, The Freedom Forum News Library, Lepušićeva 6, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-mail: gordana.vilovic@hnd.hr

UVOD

Nedugo prije prvih demokratskih izbora 1990. godine u Hrvatskoj su se s novinama događale velike promjene: oslobađaju se od pritisaka partijskih preporuka i funkcioniraju kao potpuno slobodne. Vrlo kratko. Odmah nakon završetka višestranačkih izbora nova vlast ponovo preuzima "brigu" nad važnijim medijima. Pojavljuje se mnogo privatnih listova, od kojih veći broj propada jer ih osiromašeno tržište nije kadro prihvatiti. Neka izdanja zadržala su se do danas.

Uspoređujemo li hrvatsko novinarstvo iz ratnih vremena i onima danas, može se reći da je narušavanje etičnosti u si-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 6 (68),
STR. 957-974

VILOVIĆ, G.:
ISTRAŽIVAČKO...

laznoj fazi. Uređivačka politika uravnotežila se u korist profesionalnih standarda: vijesti se odjeljuju od komentara, komentari se profiliraju u zasebne rubrike, informacije se ne prešućuju ili namjerno iskrivljuju, kriterij političkoga protokola ustupa mjesto vrijednosti događaja. Pa ipak, sve to još nije dovoljno, jer zadnja Skupština Hrvatskoga novinarskog društva (Petrčani, studeni 2002.) dijagnosticira žurnu potrebu da sam novinarski ceh bude odvažniji u poboljšanju sadašnje potpune neosjetljivosti na etičnost u medijima.

Hrvatsko novinarstvo u zadnjih desetak godina iznjedrilo je određen oblik istraživačkog novinarstva koji ima bitno drugačije karakteristike od onoga što se odavno razvilo u svijetu. Istraživačko novinarstvo kako se razvijalo u Hrvatskoj – začinjeno senzacionalizmom i ekskluzivitetom – događalo se i u drugim postsocijalističkim zemljama. Usporedno s razvijanjem takve vrste istraživačkog novinarstva razvijali su se i oblici kršenja novinarske etike. Dakako, narušavanje etičnosti nije odlika samo istraživačkog novinarstva, ali je zanemari vanje i minimuma etičkih standarda u ovoj novinarskoj formi kumulativno i najvidljivije.

TABLOIDIZACIJA NOVINA

Početak rata u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini nametnuo je neke nove standarde i shvaćanja o ulozi novinarstva. Kako izvijestavati o Domovinskom ratu, "lagati ili ne za svoju domovinu", objavljivati fotografije poginulih i masakriranih ljudi, informirati ili dezinformirati svoje građane, promicati nesnošljivost i govor mržnje u novinama?! Iz toga vremena datiraju i prve rasprave o etici i o tome što profesionalno novinarstvo podrazumijeva. Većina medijskih teoretičara i uglednih novinara slaže se u ocjeni da su etički standardi bili na marginama interesa novinarske profesije.

U zadnjem desetljeću prošloga stoljeća doneseno je niz dokumenata¹ na razini svjetskih i europskih novinskih udruženja koji su se posebno odnosili na pitanja etike. Spomenimo *Deklaraciju o načelima ponašanja novinara i Etiku novinarstva, prava čovjeka i dužnosti medija u društvu*² Međunarodne federacije novinara, *Toleranciju i rasizam*³ Europske federacije novinara, *Novinarstvo i izazov rasizma*⁴ i *Proglas o etici novinarstva*⁵ Svjetske organizacije novinara. Smirivanjem ratnih sukoba, medijski analitičari sve jasnije upozoravaju na srozavanje novinarske profesije unatoč postojanju etičkoga kodeksa koji regulira temeljna pravila postupanja novinara. Slijedi li Hrvatska trend tranzicijskih zemalja koje muče slični problemi? Koliko smo daleko od razvijenih zemalja?

Početakom 1990. počeo je izlaziti *ST (Slobodni tjednik)*. List je trajao i prodavao se skoro tri godine, unatoč nevjerojatnim manipulacijama, neistinama, fotomontažama i apsurdima ko-

je je donosio svaki tjedan. Nakon toga prestaje izlaziti. Po tome kako je *ST* plasirao informacije sigurno je ostavio traga u povijesti hrvatskoga novinarstva. Bojan Mušćet reći će za Marina Božića, utemeljitelja i urednika *ST*-a, ovo: "Najinovativniji, najekscentričniji, najlukaviji i najneponovljiviji hrvatski novinar nakon Drugog svjetskog rata, u samo pet godina uspio je promijeniti žurnalističko lice Hrvatske" (Pašić, 2001., str. 169). Mušćet ima pravo, jer temeljnu formulu kreatora *ST*-a, u rafiniranijem obliku, prihvaća *Globus* početkom 1991. *Globus* je danas na samom vrhu utjecajnih hrvatskih informativno-političkih tjednika, s uređivačkom koncepcijom koja se teško nazire prema onoj iz prve polovice devedesetih godina 20. stoljeća. Ne samo Mušćet, nego i drugi medijski analitičari uspoređivali su *ST* s *Globusom*. Smatrali su da oba lista pripadaju senzacionalističkom tisku te da se, kako piše npr. publicist Darko Hudelist o tom vremenu početaka hrvatskih tabloida, "dalo primijetiti kako su Kuljiševe novine donekle kvalitetnija i sofisticiranija verzija *ST*-a" te da se tabloid "*ST* opredijelio za esencijalistički tip novinarstva koji će biti potpuno podređen nepovredivim i neoskvrnjenim nacionalnim interesima", za razliku od *Globusa*, koji je, doduše, imao "profesionalnih gafova, kao npr. feljtona o glumici Miri Furlan" (Hudelist, 1992., 48).

U kontekstu analize etičkih prijepora u hrvatskom novinstvu devedesetih godina, *ST* zauzima neslavno visoko mjesto: prvi je počeo objavljivati određene surogate istraživačkog novinarstva, doduše često dopisujući gotove tekstove kako bi izveo "jak" naslov, donosio je skandale javnih osoba, kupovao povjerljive dokumente i stenograme. Uredništvo *ST*-a samo je odredilo svoj list kao tabloid, što odgovara britanskoj definiciji *tabloida* u odnosu na *broad-sheet* novine. No za razliku od svjetskih tabloida, *ST* je objavljivao uglavnom političke sadržaje, što je i razumljivo jer je izlazio u vrijeme raspada Jugoslavije i početaka rata u Hrvatskoj. Teme su bile intrigantne, bombastično plasirane, velikih senzacionalističkih naslova, pa ne začuđuje naklada pojedinih brojeva i do 60.000 primjeraka.

Nakon propasti *ST*-a, 1993. godine u nekoliko navrata pokušano je izdavanje sličnih tabloida, poput *ST Ekskluziva* i *Imperijala*. Današnji *Novi imperijal* ulazi u kategoriju tabloida, i to je jedini list takve vrste, ali s minornom nakladom.

Epizodu *ST*-a u Hrvatskoj zaključujemo riječima B. Muščeta, koji je vrijeme u kojem se pojavio i izlazio *ST* označio kao "konfuzno doba ratnog, medijskog, društvenog i političkog kasa." (Muščet, 2001., 171)

Od pojave prvoga tabloida u Hrvatskoj prošlo je dvanaest godina, a u nas još uvijek nema visokonakladnih tabloida. Zar zato što ovdajšnje medijsko tržište ne prihvaća klasične tabloide ili se dogodilo nešto drugo?!

Sjetimo se kako ugledni svjetski teoretičari objašnjavaju tabloidne novinske forme, danas vrlo popularne u svijetu. Marvin Kalb definira tabloidnost kao proces "degradacije relevantnih vijesti i davanje važnosti informacijama o seksu, skandalima i zabavi" (Watson i Hill, 2000., 307).

Selimas Miller također detaljno objašnjava tabloidno novinarstvo na Zapadu i govori o tri temeljne zadaće takvih novina. Po njegovu mišljenju, "prva je zadaća informirati i zabaviti čitatelja, druga je prodati što više primjeraka, a treća je privući što veći broj oglašivača" (Miller, 2001., str. 283). Logično je Millerovo objašnjenje jednostavna računica: "Što je širi krug čitatelja, veći je interes oglašivača, a time i veća dobit za izdavača."

Tabloidi, međutim, ne moraju nužno biti lako čitljive novine koje služe za razonodu. One mogu biti itekako vjerodostojne. Richard Weiner u svojoj definiciji tabloida podsjeća upravo na segment uvjerljivosti. "Tabloid je tip novina manje formata od uobičajenoga novinskog, izvorno – to je novinsko izdanje koje cilja na masovnu publiku, donoseći pritom jake senzacionalne naslove na naslovnica, razvijajući prljavu reputaciju. Danas su tabloidi važan dio novinarstva koji uključuje čak i novine kakve su *Christian Science Monitor* i *Newsday*, jednako kao i *National Enquirer* i druge visoko nakladne tjednike." (Weiner, 1990., 477)

Frank Esser uvodi pojam *tabloidizacije*. U svojem tekstu "Tabloidization of News: A Comparative Analysis of Anglo-American and German Press Journalism", u kojem opisuje različitosti promjena koje se događaju u procesu *tabloidizacije* medija, razlikuju promjene na mikrorazini i makrorazini. "Na mikrorazini *tabloidizacija* se može odrediti kao medijski fenomen koji uključuje reviziju tradicionalnih novina i formata u medijima potaknutu željama čitatelja i komercijalnim zahtjevima, dok se na makrorazini *tabloidizacija* može odrediti kao društveni fenomen koji istodobno potiče i simbolizira glavne promjene uređenja određenoga društva" (Esser, 1999.).

Za Essera je *tabloidizacija* "proces koji se događa u određenom vremenu", "uključuje kontaminaciju takozvanih ozbiljnih medija koji prihvaćaju tabloidni koncept", "i ona nije uniformna na međunarodnoj razini, nego se mora promatrati u svakoj sredini ovisno o njezinim kulturnim i povijesnim specifičnostima i naslijeđima." (Esser, 1999.)

Ovakvo teorijsko određenje fenomena *tabloidizacije* koje se događa na svjetskoj razini može se primijeniti na hrvatski slučaj, tj. na promjene u novinama koje su uslijedile s promjenama u društvenom uređenju nakon 1990. godine.

U Hrvatskoj je proces *tabloidizacije* novina, onako kako ga razumije Esser, započeo svoj put početkom devedesetih. Relevantne vrijedne vijesti počinju se podastirati na lakši način,

s više ilustracija i većim fotografijama, s više kraćih tekstova, a sve manje onih duljih, analitičnijih. Prevladavaju zanimljivosti koje imaju marginalnu društvenu vrijednost, ali su privlačnije najširoj publici. Naslovi postaju dugi, kadšto i do tridesetak riječi, i u njima je sadržana bit teksta. Miješaju se novinske klasične forme, odnosno ne poštuju se standardi profesionalnog novinarstva. Novine se okreću najširoj publici i njihovim željama za što lakšim i bržim konzumiranjem.

Zašto je takva razina novinarstva našla svoje mjesto na tržištu? Razloga kojima se može objasniti *tabloidizacija* novina u Hrvatskoj ima više. Hrvatska nikada nije bila izolirana zemlja, pa ni u vrijeme socijalističkoga političkog sustava. Danas, u vrijeme globalizacije, utjecaji iz razvijenih zemalja sve su jači, pa proces *tabloidizacije* kao svjetski trend nije zaobišao ni naše medijsko tržište.

Drugo objašnjenje treba tražiti u niskoj obrazovnoj strukturi stanovništva. Prema podacima Državnoga zavoda za statistiku, objavljenima nakon popisa stanovništva iz 2001. godine, "21,8% građana Hrvatske starijih od 15 godina ima samo osnovnu školu", "18,6% stanovništva starijih od 15 godina nije završilo ni osnovnu školu", a "fakultet, umjetničku akademiju ili sveučilišni studij ima samo 7,8% stanovništva" (*Statistički ljetopis*, 2002., 97).

Osim skromne razine obrazovanosti, Hrvatska je i siromašna zemlja. Visoka je stopa nezaposlenosti, velik je broj umirovljenika, mnogi primaju socijalnu naknadu.

U tim okvirima svoje mjesto nije mogao pronaći ozbiljan *newsmagazin* koji bi bio financijski isplativ proizvod, pa je "prirodno" slijedila *tabloidizacija*. Zaključak o trenutku medija u Hrvatskoj može se sažeti u konstataciji Stjepana Malovića "da medije oblikuje sam *image* hrvatskog društva, te da se u medijima ocrtavaju svi negativni aspekti društava u tranziciji" (Malović, 2001., 88).

Tabloidizacija novina pridonijela je padu profesionalnih standarda novinarstva, a i etičnosti. To se nije dogodilo samo u Hrvatskoj nego i u ostalim postsocijalističkim zemljama Istočne Europe koje su imale drukčije načine izlaska iz dirigranih i diktatorskih državnih uređenja. Remzi Lani tvrdi da su se u Albaniji "mediji oslobodili, ali nisu postali neovisni" te da su "zarobljeni između dvaju pritisaka – vlastita siromaštva i snažnog utjecaja stranoga medijskog kapitala, što podrazumijeva porast skeptičnosti spram brige o novinarskoj etici" (Lani, 2001., 68). I u Bugarskoj su tiskovni mediji slijedili put Hrvatske ili Albanije. Lilia Rajčeva (Raycheva) smatra da je "općenito niska profesionalna razina informativno-političkih izdanja, uključujući i niz senzacionalistički neovisnih tabloida, dovela u pitanje kredibilitet samog izvora vijesti" (Raycheva, 2001., 77).

Medijska etika nije samo problem tranzicijskog novinarstva; mnoge zemlje razvijene demokracije sučeljavaju se s problemima neprimjerena informiranja javnosti, stoga su, više nego ikada ranije, apeli za promicanjem etike u medijima sastavni dio svih zaključnih dokumenata novinarskih konferencija ili skupova novinskih izdavača.

ODGOVORNOST: PREDUVJET NOVINARSKE ETIKE

Opća *tabloidizacija* u zadnjih desetak godina u cijelosti je utjecala na izgled novina u Hrvatskoj. Promijenila se fizionomija i dnevnih i tjednih novina. Revijalna izdanja dnevnih novina danas znadu imati i do 120 stranica, u odnosu na prijašnjih 48. Osim što su oglašivači preplavili stranice, redakcije veliku pozornost daju *infotainmentu*. Informirati i zabaviti, a usput privući što više jakih oglašivača.

U dnevnim novinama šire se rubrike lakših sadržaja – o životima ili događajima iz života svjetskih ili naših medijskih osoba. Većina izdavača ima detaljne televizijske programe u obliku priloga ili luksuznoga separata. Posebna se briga posvećuje priložima za žene, automobilima, računalima, kućnim ljubimcima, mobitelima i dr. I boja u dnevnim novinama nije više rezervirana samo za nekoliko stranica, jer je i to način kako privući što više čitatelja.

Najutjecajniji tjedni listovi zapravo su surogati između tabloida, *newsmagazina* i revija. Budući da listovi neznatno mijenjaju koncepciju, očigledno je da je takav oblik – tri u jednom – za siromašnu Hrvatsku i dalje optimalan novinski proizvod. Pokretači i izdavači tih listova od samog su početka imali jasnu viziju što mogu i žele postići u ratnoj Hrvatskoj. Denis Kuljiš, novinar i urednik, jedan od kreatora tjednikâ *Globalus* i *Nacional*, govoreći o senzacionalizmu u hrvatskom novinarstvu na okruglom stolu *Freedom Forum*⁶ (prosinac, 1997.), na tu je temu rekao da je to novinski proizvod "sedam hrvatskih gladnih godina" te da je "senzacionalizam rođen u ratu i izumrijet će s krajem rata".

Kuljiševo proročanstvo nije se ispunilo. Ti se tjednici danas tiskaju na sjajnom papiru, u boji, u manjem, prikladnijem formatu i modernog su dizajna. Senzacionalizam je još uvijek ostao u sadržaju nekih tekstova, ali se znatno manje rabi na naslovnim stranicama. Hrvatsko istraživačko novinarstvo i dalje ima dvojbene rezultate, pri čemu je novinarska etika i dalje najveći gubitnik.

Pitanje je vode li novinari i urednici računa o posljedicama brzoga donošenja zaključaka na temelju objektivno površnog istraživanja. Naime, istodobno se ne mogu pisati regularni tekstovi i istraživati neki slučaj. Postoji li minimum etičkih standarda ispod kojeg se tekstovi ne objavljuju? Sudeći

po onome što nalazimo na stranicama, nema izgrađenih kriterija. Eventualne etičke dvojbe rješavaju se od slučaja do slučaja. Tko je odgovoran? Sami novinari, vlasnici medija koji određuju osnovne tonove izvještavanja, opća neosjetljivost na etiku, temeljno neznanje o potrebi etičnosti u novinarstvu ili nešto drugo? Sve su to pitanja koja uvijek iznova postavljamo kad se u praksi suočimo s neetičnošću u novinarstvu. Pažljivi medijski analitičari koje prate hrvatske novine od devedesetih do danas reći će da su svi spomenuti elementi sadržani u izrazito lošoj slici etičnosti u novinama.

Max Weber, govoreći o etici, poziva i izdvaja "dvije vrste etike: 1) etiku evanđelja i 2) etiku odgovornosti" (Malović i sur., 1998., 12). Etika evanđelja neprimjerena je realnom svijetu i ona je "apsolutna i bezuvjetna", za razliku od etike odgovornosti koja "nalaže čovjeku da vodi računa o posljedicama svojih moralnih stavova i čina" (Malović i sur., 1998., 13).

Određivanje odgovornosti kao osnove etike novinarske poziva možda nikada kao danas nije bila tako aktualna u hrvatskom novinarstvu. Prema Weberovu mišljenju "dobar žurnalistički rad zahtijeva barem toliko 'duha' kao i neka učena djelatnost". Objašnjava da je "kod svakog časnog novinara osjećaj odgovornosti u prosjeku izražen onako duboko kao i kod učenjaka", jer u suprotnom – ako taj osjećaj izostane – novinarstvo "ostaje u sjećanju po svom užasnom učinku." Zaključujući analizu odgovornosti novinarske profesije, Weber zaključuje da "neusporedivo teža iskušenja koja taj poziv nosi sa sobom" rezultiraju posljedicama "koje su publiku navikle da tisak promatra s mješavinom prezira i kukavičluka" (Weber, 1999., 180).

Otvoreno je pitanje, međutim, kako etički djelovati da bi novinari služili općim društvenim dobrima i pritom postizali očekivane rezultate, posebno u istraživačkom novinarstvu. Na putu do konačnoga rezultata svoga istraživanja novinari se nerijetko služe i krajnje nemoralnim metodama: od lažnoga predstavljanja, objavljivanja tajnih dokumenata, snimanja razgovora bez znanja sugovornika do kupovine dokumenata ili sličnoga. Redovito se postavlja pitanje gdje su granice i koliku cijenu plaća novinar, urednik i novine za koje se piše. Kada se otkriva korupcija u najvišim državnim službama i među političarima, svi će se teoretičari složiti da je takav prijestup dopušten u ime "odgovornosti prema narodu" (Kunzic, Zipfel, 1998., 88) ili, kako to slikovito kaže Camilo Jose Cela, "Ne treba biti na strani onih koji stvaraju povijest, nego na strani onih koji pate" (Kunzic, Zipfel, 1998., 88).

Odgovornost prema društvu, u okviru definiranja novinarske etike, ističe i Dennis McQuail, koji među prioritete ubraja istinitost i točnost, nepristranost i poštenje, poštivanje osobnosti, neovisnost o pojedinim interesima, poštivanje za-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 6 (68),
STR. 957-974

VILOVIĆ, G.:
ISTRAŽIVAČKO...

kona i konačno moral, pristojnost i dobar ukus (Malović i sur., 1998., 36).

John Merrill spominje prethodnu želju za odgovornošću u ispunjenju novinarskoga poziva. Prema njegovu sudu, "novinar se mora brinuti da čini ispravne stvari, mora željeti biti etičan i takva iskrena želja vodit će ga u potrazi za pobjedom moralnosti i za etično donošenje odluka" (Merrill, 1997., 28). Koliko god se u osnovi složili s ovakvim stavom o etici, nije jednostavno takvo što provesti u životu. Uostalom, i sam Merrill priznaje koliko je etika proturječan pojam i kako ga je teško dosljedno ostvariti, osobito u novije vrijeme, te da su stalni jedino etički prijepori.

William Safire, kolumnist *The New York Timesa*, smatra da "odgovorno novinarstvo nisu stenografski zapisi, nego potraga za vjerodostojnim izvorima i tvrdnjama" (Merill, 1997., 12).

Safireova tvrdnja može ilustrirati gotovo stalno stanje u hrvatskim političkim tjednicima, u kojima su stenografski zapisnici postali sinonimom istraživačkog novinarstva. Vrlo često, međutim, preslike "autentičnih" i ekskluzivnih dokumenata ne moraju biti vjerodostojne. Urednici i novinari koji ulaze u predmete što ih istodobno istražuju državni organi i policija nerijetko mogu nanijeti više štete nego koristi konačnom rezultatu istrage. Dobre namjere novinara da se javnosti otkriju razne zloupotrebe u društvu padaju u vodu pred bizarnim pogreškama, koje – kada se objave – nikakav ispravak ili isprika ne mogu dovesti u prijašnje stanje. Čak ni niz nevjerojatno velikog broja sudskih tužbi za duševne boli ne može promijeniti stav javnosti prema nekome nakon objavljenih kompromitirajućih podataka, ako dakako objavljeni podaci nisu imali ishodište u – kako Safire piše – vjerodostojnim izvorima.

ISTRAŽIVAČKO NOVINARSTVO U SVIJETU

Što je istraživačko novinarstvo? Velika većina medijskih teoretičara ili učitelja novinarstva slaže se s ocjenom da je svaka dobra novinarska praksa istraživačko novinarstvo. Točno, jer da bi novinar obavio najbanalnije izvještavanje o cijenama voća i povrća na tržnici, treba istražiti ukupnu ponudu na tržnici i tek onda izvijestiti javnost o cijenama. Bez obzira na to prihvatimo li takav temeljni stav o samoj biti novinarskoga poziva, valja se ipak odrediti prema onome što se danas etabliralo u svijetu pod pojmom *istraživačko novinarstvo* kao posebne novinske forme. "Istraživačko novinarstvo smatra se najblistavijim i najzahtjevnijim od svih vrsta novinarstva. Novinari koji se njime bave jesu zvijezde redakcije i najbolje plaćeni u redakciji" (Ricchiardi, 1996., 108). Tako određuje američka novinarka Sherry Ricchiardi istraživačko novinarstvo u razvije-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 6 (68),
STR. 957-974

VILOVIĆ, G.:
ISTRAŽIVAČKO...

nom svijetu i dodaje da istraživanje počinje "slutnjom, dojavom, sumnjom, upozorenjem pouzdanog izvora" (Ricchiardi, 1996., 108). Tako bi trebalo biti, ali nije jednostavno utvrditi pouzdanost izvora. Novinarica Jasna Babić kaže "da prije ulaska u bilo kakvo istraživanje pokušava istražiti motive onoga koji dojavljuje o nečemu ili joj dostavlja faksimile određenih dokumenata, što je najzahtjevniji dio posla jer o tome ovisi i krajnji rezultat istraživanja – ili dokazivanje istine ili tek nesvjesno sudjelovanje u manipulaciji."⁷

Zanimljivo promišljanje o istraživačkom novinarstvu iznio je David Everett. On smatra da je istraživačko novinarstvo "otkrivanje onoga što neke osobe, tvrtke ili vladine organizacije ne žele da javnost sazna" ili da se istraživačko novinarstvo "temelji na uvjerenju da novinari i fotoreporter i sudjeluju u ispravljanju nepravdi i da na taj način djelatno unapređuju prava čovjeka." (*Media Resource*, 1996., 30)

Sherry Ricchiardi, govoreći o problemima etike i istraživačkog novinarstva, navela je neke dvojbe koje svaki novinar mora imati na umu kad počinje istraživati određeni problem: "Tko su 'igrači' koji utječu na moje odluke i koji su njihovi motivi? Kako bih se ja osjećao na mjestu onih o kojima pišem? Koje su moguće posljedice mog djelovanja? Kako biti istinit i napraviti što manju štetu, osobito žrtvama? Mogu li nedvosmisleno i u cijelosti opravdati svoje stavove i odluke – sebi, kolegama i javnosti? Teška pitanja za svakog novinara ako želi profesionalno obavljati zadatke istraživačkog novinarstva." (Ricchiardi, 1996., 113-114)

"Afera Watergate"⁸ bila je niz godina sinonim za istraživačko novinarstvo. U svijetu postoje i djeluju posebne organizacije koje okupljaju novinare koji se bave isključivo istraživanjem kriminala, korupcije, neriješenih slučajeva, skandala. U takvim organizacijama novinari su oslobođeni od svojih dnevnih radnih zadataka i posvećeni su isključivo jednom slučaju. Taj posao uključuje timski rad i često se zna dogoditi da se ne razotkriju činjenice, pa priča koja nema jasne dokaze nikada ne ugleda svjetlost dana.

Rosemary Armao, američka novinarka i suradnica organizacije IRE (*Investigative Reporters and Editors*), prilikom razgovora o toj temi u Hrvatskom novinarskom društvu sredinom 1995. objasnila je da kad se ustanovi kako je, primjerice, šestomjesečno istraživanje nekog slučaja bilo uzaludno, novinar priču ne objavljuje. Nema nesporazuma. Nema manipuliranja. Nema duševnih boli. Postoje kriteriji i etička načela rada u IRE-u. "Objavlivanjem nečega što je trebalo biti potpuno istraživanje, a ono to nije jer tvrdnje nisu dokazane, novinar može izgubiti mogućnost da radi kao novinar", bila je vrlo jasna Rosemary Armao.

Tracy Barnett i Andrew Scott kažu da su istraživački novinari "specijalisti u novinarstvu, individualisti i ljudi koji moraju računati na inovativnosti (...), istraživački novinari moraju znati prekapati po dokumentima, biti majstori novinarskih tehnika i znati pristupati ljudima" (Barnett i Scott, 1993., VIII).

"Što je osjetljiviji i ozbiljniji predmet istraživanja, to novinar mora biti oprezniji. Izgrađena javnost želi točnost, poštenje, uravnoteženost, suosjećanje i etičan pristup", piše Henry W. Saad u svojem vodiču za istraživačke novinare (*Media Resource*, 1996., 16). Tako visoki etični zahtjevi u praksi teško se mogu postići u postupku istraživanja, koje kadšto zna biti vrlo opasno. Dosadašnja hrvatska praksa, uz časne iznimke novinara koji su surađivali s vjerodostojnim izvorima i "povjerljivim informatorima", upravo je obrnuta od onoga za čim bi, po Saadovu mišljenju trebalo težiti istraživačko novinarstvo.

Uobičajeno je da iskusni američki novinari istraživačkog novinarstva daju preporuke mladim novinarima kako se ponašati u postupku istraživanja. Tako William Recktenwald upozorava da izbjegavaju lažno predstavljanje, izmišljanje, kriptovorenje, svjesno kršenje zakona i osobito senzacionalističko novinarstvo i tekstove koji se oslanjaju na neimenovane izvore (Itule i Anderson, 1997., 339).

Premda je u razvijenim demokracijama istraživačko novinarstvo etabliran, ozbiljan i odgovoran novinarski posao, Samuel P. Winch smatra da se američko istraživačko novinarstvo danas našlo pred velikim iskušenjima. Prema njegovim riječima, "američka medijska elita suočila se s utjecajem vlasnika medija koji imaju svoja poslovna očekivanja i zahtjeve u vezi s interesima oglašivača" (Greenwald i Bernt, 2000., VII).

HRVATSKA: PSEUDOISTRAŽIVAČKO NOVINARSTVO

Na mnoge informacije iz državnih ustanova⁹ ili ureda hrvatski novinari znadu čekati tjedan, mjesec, a kadšto nikad ne dobiju informaciju. Donedavni Zakon o javnom priopćavanju određivao je da se informacije mogu dati u "razumnom roku!"

Što bi se tek moglo reći za hrvatsko istraživačko novinarstvo, etiku i utjecaj vlasnika?

U zemlji koja tek izgrađuje demokratske mehanizme pravne države, opterećenoj siromaštvom i korupcijom, sigurno bi bilo zanimljivo istraživanje o utjecaju vlasnika i medijskih magnata na razvoj istraživačkog novinarstva. Medijskih magnata već imamo, ali imamo li istraživačko novinarstvo?

Konstatirali smo da u Hrvatskoj ne postoje ni tabloidi u pravom smislu riječi ni ozbiljni *newsmagazini* te da su novinski proizvodi *tabloidizirani*. U tom kontekstu mora se sagledati i fenomen istraživačkog novinarstva.

Zanimljiva i senzacionalna otkrića, prije svega o ljudima iz hrvatskih visokih političkih krugova, u zadnjem su se de-

setljeću smjenjivala iz tjedna u tjedan. Unatoč aferama, ni jedan političar nije podnio ostavku isključivo zbog onoga što je napisano o njemu. Kako to tumačiti? Dvojako: ili objavljeni tekstovi nisu bili potpuno doradjeni ili je u Hrvatskoj politika toliko privlačna profesija da nitko svojevrijedno ne želi otići prije isteka mandata, a svoju će zadovoljstinu za nanesenu uvredu ili pretrpljenu duševnu bol tražiti na sudu. Ili je javnost nedovoljno izgrađena i nema onu snagu koju ima u razvijenim zemljama. U razvijenim demokratskim zemljama otkrića istraživačkog novinarstva mogu dovesti do pada vlade.

Shvaćanje novinara kao *democracy watchdoga* blisko je i mladim hrvatskim početnicima u novinarskoj profesiji. Htjeli bi sudjelovati u razotkrivanju društvenih nepravdi i neprihvatljiva ponašanja pripadnika političke elite – onih koji svoje plaće alimentiraju iz prihoda poreznih obveznika. Mladi novinari najčešće su višegodišnji honorarni suradnici, neriješena socijalnog statusa i često se zaustavljaju pred višim interesima urednika ili predstavnika vlasnika medija. Nažalost nema pouzdanih podataka koliko novinara danas u Hrvatskoj ima status honorarnih suradnika, a nisu poznata ni recentna istraživanja o njihovim problemima. Međutim, zanimljivo je istraživanje koje je provedeno 1999. godine u okviru Novinarske radionice Hrvatskoga novinarskog društva o tome kako su se mladi novinari snašli u svojim redakcijama nakon višemjesečnog obrazovanja, pa i o istraživačkom novinarstvu. Premda svi ispitanici (uzorak od 62 polaznika) smatraju da su bolji novinari, čak ih je 26 odgovorilo da znanja ne mogu primjenjivati u praktičnom radu u redakciji. Kao razloge zbog kojih ne mogu primjenjivati znanja 10 ih je navelo "urednike koji se boje promjena", a devet ispitanika smatra da "vlasnici ne žele promjene i da određuju pravila" (Malović i Vilović, 1999., 39-40).

Novinari nekih naših tjednika, zahvaljujući izvorima, bili su vrlo uspješni u otkrivanju i istraživanju niza afere i zlo-upotreba u državnim institucijama. Međutim, nerijetko se u istraživačkoj zanesenosti bave i poslovima koje bi trebali raditi državni organi i institucije. Novinari tako prelaze dopuštene okvire te – u želji da obznane sve i odmah – pribjegavaju neetičnim makijavelističkim sredstvima da bi postigli cilj u "korist javnosti". Izostavimo li činjenicu o stotinama stranica faksimila dokumenata i bilješki zaposlenika obavještajno-sigurnosnih službi Republike Hrvatske koje su se iz tjedna u tjedan smjenjivale na naslovnica tjednika sa svrhom da se javnost upozna s nedopuštenim radnjama obavještajnih službi, ne možemo ne spomenuti klasičan slučaj otkrivanja bankovne tajne u korist "višeg interesa" u slučaju jedne bankovne službenice. Novinar je vrlo dobro znao, kao i njegov izvor, da zbog

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 6 (68),
STR. 957-974

VILOVIĆ, G.:
ISTRAŽIVAČKO...

objavljivanja tajnih podataka s deviznog računa supruge predsjednika države mogu biti kazneno gonjeni, ali su procijenili da javnost ima pravo znati kako predsjednik države nije govorio istinu kad je obznanio svoju imovinu, čiji je sadržaj bio u suprotnosti s podacima s bankovnog računa njegove supruge. Epilog: bankovna je službenica trenutačno izgubila posao jer je prekršila osnovno pravilo bankovne etičnosti, a pritisak hrvatske i svjetske javnosti oslobodio je novinarku od sudskog postupka, premda je otkrila zaštićenu tajnu. Javna osoba poput predsjednika države nema pravo na zaštitu privatnosti poput neke privatne osobe. Ovo je klasičan slučaj na kojem se vidi viši interes javnosti, ali takvi "čisti" slučajevi nisu uobičajeni. Često se, zbog brzine, pribjegava objavljivanju dokumenata ili podataka koji nisu potpuno provjereni. I redovito nastaje višestruka šteta: vjerodostojnosti lista, akterima, javnosti i novinaru koji o tome piše.

U natjecanju za što većim brojem čitatelja pribjegava se pseudoistraživačkom novinarstvu. Istraživanje se izvodi u pravilu namah. Uvode se novi laki novinski oblici u kojima dominira zanemarivanje profesionalnih normi profesije. Činjenice se ne provjeravaju, donose se ishitreni sudovi, često se citiraju neimenovani izvori, izjave se interpretiraju umjesto da se citiraju, a podaci se unaprijed selekcioniraju za čitateljstvo. Moglo bi se reći da politika listova i rokovi tiskanja ograničuju i poštene namjere novinara da istražuju i nekoliko mjeseci ako treba. Nerijetko se s pričom izlazi odmah, a provjera podataka ostavlja se "za poslije". Ukratko, ne poštuju se temeljni etički standardi!

Na temelju objavljenih tekstova u zadnjem desetljeću u hrvatskim najutjecajnijim tjednicima koji su u nadnaslovima sadržavali riječi "istražujemo" ili "istraživački tim je otkrio" može se govoriti o pseudoistraživačkom novinarstvu u Hrvatskoj. Obilježja pseudoistraživačkog novinarstva u Hrvatskoj mogu se prepoznati kao: plasiranje informacija iz jednog izvora, otvorene špekulacije bez uvjerljivih dokaza, očite jednostranosti u obradbi tema/fenomena/aktera, novinari i urednici povezani su s određenim interesnim skupinama, interesi vlasnika medija evidentno ograničuju dublje ulaženje u temu ili problem. Krajnji rezultat takva istraživanja jest dvojbena kredibilitet, senzacionalizam i neuvjerljivost.

Postoji li, dakle, istraživačko novinarstvo u Hrvatskoj? Bilo je to pitanje upućeno uglednom novinaru, nagrađenom za istraživačko novinarstvo – Saši Lekoviću – novinarskom treneru istraživačkog novinarstva za Jugoistočnu Europu na jednoj radionici.¹⁰ On misli da u Hrvatskoj postoje tek temelji i slabi pokušaji uspostavljanja istraživačkog novinarstva, onakvoga kakav postoji u zemljama razvijene demokracije. "No-

vinari bi trebali biti odgovorni za poštivanje zakonske procedure, svetosti činjenica i pritom smanjiti količinu emocija koju unose u pojedine slučajeve", smatra Leković.

I novinarka Jasna Babić potvrđuje Lekovićevu ocjenu da u Hrvatskoj nema istraživačkog novinarstva poput onoga u razvijenim zapadnim zemljama, i dodaje: "Za ozbiljan istraživački rad potrebni su mjeseci istraživanja, a uz redovit tjedni ritam lista i posao u redakciji to je u Hrvatskoj gotovo nemoguće."¹¹

Milan Kangrga, objašnjavajući etiku u novinarstvu, smatra da je najviši stupanj odgovornosti i brige za etiku sadržan upravo u istraživačkom (ili analitičkom novinarstvu, kako ga on naziva). "Analitičko ili istraživačko novinarstvo zahtijeva potpunog čovjeka s posebnim nervom kako za novinarstvo tako i za samostalan, originalan, moglo bi se reći i stvaralački pristup predmetu obrade. Novinar se tu potvrđuje kao osobna osobnost koja drži do sebe i do svojega posla i ne pristaje na bilo kakav diktat izvana ili unutar svojega ceha, nego insistira na samostojnosti i neovisnosti svojeg mišljenja, profesije i ugleda, što znači na svojem *moralnom dignitetu ili integritetu*, što vodi do stamene obrane svog *ljudskog dostojanstva*, koja se ne da ničim 'potkupiti' i derogirati." (Kangrga, 2002., 39) Ovakvo shvaćanje Milana Kangrge predstavlja idealan oblik suodnosa etičnosti i istraživačkog novinarstva. Sudeći prema praksi, sadašnja hrvatska situacija istraživačkog novinarstva još uvijek je pritisnuta između dva diktata, i to: prvog, u okviru redakcije, i drugoga, diktata uvjeta u kojima živimo.

Dvojbe nema. U našim uvjetima možemo govoriti samo o pseudoistraživačkom novinarstvu i tek o pokušajima da se uspostavi istinsko istraživačko novinarstvo.

ZAKLJUČAK

U hrvatskim novinama etika je "pala" pred agresivnim zahtjevima tržišta i želje da novinski proizvod preživi u siromašnom društvu.

Medijski monopoli u svijetu također sve podređuju tržištu, pa i etiku. Ipak, postoji razlika u funkcioniranju demokracije i javnosti između razvijenih demokratskih društava i onih u tranzicijskim državama. Ta se razlika ogleda prije svega u činjenici da su pravila ponašanja novinara strože normirana i da namjerno kršenje etičkih načela podliježe sankcijama, čak i takvima da novinari mogu izgubiti radno mjesto ako se utvrdi da su nanijeli štetu imenu lista. U Hrvatskoj nije uobičajeno da se neetično postupanje novinara sankcionira u redakcijama ili medijskim kućama. Naprotiv, katkad i same redakcije svjesno podržavaju očite pogreške dodavanjem neprijemljenih naslova ili ishitrenih zaključaka o nekom slučaju.

U pravilu, ishodi u novinarskom istraživanju bjelodan su pokazatelj kako funkcionira određeno društvo i mediji u

njemu. Za razliku od razvijenih demokratskih društava, gdje istraživačko novinarstvo najčešće dovodi do određenih promjena, smjena ili ostavki, u hrvatskim se okvirima ne događa gotovo ništa. Razlozi su za to zacijelo u nedovoljno izgrađenoj javnosti, još uvijek prisutnom senzacionalizmu, nedovoljno istraženim slučajevima, jednostranom pogledu na problem istraživanja i nevjerodostojnosti plasiranih podataka. Hrvatske najutjecajnije novine još se nisu "očistile" od ostataka "prljave vode" u kojoj su rođene. Taj zaokret, koji bi utjecajni mediji trebali učiniti prema ozbiljnom novinarstvu i iscrpnom postupku istraživanja, neće biti učinjen tako dugo dok politika ne postane periferni dio života u Hrvatskoj usporedno sa stvarnim porastom životnog standarda. U takvim društvenim okolnostima i mediji bi drukčije funkcionirali i mogli bi se razvijati prema uravnoteženom i odgovornom novinarstvu.

Istraživačko novinarstvo složen je, zahtjevan i osjetljiv novinski oblik. Ono najjače pokazuje koliko novinari u procesu istraživanja imaju izgrađene stavove o narušavanju etike i koliko drže do svoje profesije i osobe. Niz dosadašnjih slučajeva u Hrvatskoj, unatoč evidentnim rezultatima na otkrivanju anomalija u društvu, pokazao je da se o novinarskoj etici nedovoljno razmišlja. Hrvatsko novinarsko društvo ima svoj kodeks, prihvaćen 1993. godine. Sva bitna određenja u vezi s etikom novinarske profesije jasno su navedena u sažetom obliku. Vijeće časti kao tijelo Hrvatskoga novinarskog društva i Vijeće za medije Hrvatskoga helsinškog odbora dva su tijela koja nastoje hitno reagirati na primjere neetičnosti u hrvatskim medijima. Nedostaju izgrađeni kriteriji i obveze novinara o zaštiti ugleda vlastite profesije.

Koliko god danas patetično može zazvučati, po zaključak se vraćamo u 1851. godinu. Dakle, prije 152 godine Henry Jarvis Raymond, utemeljitelj jednih od najvjerodostojnijih novina na svijetu – *The New York Times* – jednostavnim se riječima obratio svojim novinarima, otprilike ovako: "Dođite do svih novosti; ne ugađajte ljudima; tretirajte pristojno sve ljude; stavite sve raspoložive snage u svoj posao; novine ne smiju biti izborni pamflet, odnosno alat ili rob neke strane...." (Rentscheler, 1998., 14. VIII). Ove Raymondove riječi preduvjet su etičnosti u bilo kojoj praksi novinarstva u bilo kojem dijelu svijeta. List je, doduše, financijski loše prolazio u svojim počecima, ali je u godinama koje su dolazile osvojio prvo mjesto u svijetu i postao izrazito profitabilan list, unatoč Hearstovim dobro prodavanim senzacionalističkim novinama.

BILJEŠKE

¹ Navedeni dokumenti objavljeni su u knjizi *Etika novinarstva* (autori: Malović, Ricchiardi i Vilović), Izvori, Zagreb, 1998.

² Međunarodna federacija novinara (IFJ), 1999.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 6 (68),
STR. 957-974

VILOVIĆ, G.:
ISTRAŽIVAČKO...

³ Zaključna deklaracija kongresa Europske zajednice radija i televizije (EBU), Europske federacije novinara (EFJ/IFJ) i Europske zajednice novinskih nakladnika (ENPA), Bruxelles, 10. – 11. VII. 1997.

⁴ Prihvaćeno na svjetskoj konferenciji Međunarodne federacije novinara (JFJ) održanoj u Bilbao od 2. do 4. V. 1997.

⁵ Prihvaćeno na 23. kongresu Međunarodne federacije novinara (IFJ), održanom u Recifeu (Brazil) od 3. do 7. V. 1998.

⁶ *Freedom Forum* je međunarodna, neovisna, nevladina organizacija, posvećena slobodi medija i unapređenju obrazovanja za novinarstvo, koja od svibnja 1996. djeluje na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu.

⁷ Izvor: Tribina *Otvoreno Freedom Forum* na Fakultetu političkih znanosti, održana 29. X. 1998. (Arhiva *Freedom Forum News Library*).

⁸ "Watergate" je naziv za jedan od najvećih političkih skandala u Americi koji je počeo 1972. provalom u sjedište Demokratske stranke u kompleksu "Watergate". Dvojica novinara *Washington Posta*, Robert Woodward i Carl Bernstein, istraživali su provalu i uz pomoć izvora otkrili da je tadašnji američki predsjednik Nixon bio povezan s provalom. Pod pritiskom neoborivih činjenica Nixon je morao podnijeti ostavku. O "Watergateu" je napisano mnogo knjiga. Jedna od posljednjih u kojoj je opisan "Watergate", uz još 124 primjera istraživačkog novinarstva, jest knjiga *Muckraking – The Journalism That Changed America* autora Judith i Williama Serrina, američkih profesora novinarstva.

⁹ U listopadu 2003. u Hrvatskoj je donesen Zakon o pravu na pristup informacijama, koji građanima i novinarima osigurava pristup svim relevantnim podacima. Organ ili tijelo vlasti dužno je dati traženu informaciju u roku od 15 dana. Rok se može produžiti iznimno na 30 dana ako je riječ o dokumentu koji se mora tražiti izvan sjedišta toga tijela ili organa.

¹⁰ Izvor: *Istraživačko novinarstvo*, novinarska radionica Međunarodnog centra za obrazovanje novinara, HND, Zagreb, studeni, 2002.

¹¹ Izvor: Tribina *Otvoreno Freedom Forum* na Fakultetu političkih znanosti održana 29. X. 1998. (Arhiva *Freedom Forum News Library*).

LITERATURA

Barnett, T., Scott, A. (ur.) (1993.), *The Investigative Journalist's Morgue*, IRE, Columbia.

Chadwick, R. (ur.) (2001.), *The Concise Encyclopedia of Ethics in Politics and the Media*, Academic Press, San Diego.

Esser, F. (1999.), *Tabloidization of News: A Comparative Analysis of Anglo-American and German Press Journalism*. U: *European Journal of Communication*, September, Vol. 14, Issue 3, p 291-325.

Everet, D. (1996.), *Media Resource*, The Knight International Press Fellowship Program.

Gordon, D. i Kittros, M. (1999.), *Controversies in media ethics*, Longman, New York.

Greenwald, M. i Bernt, J. (2000.), *The Big Chill, Investigative Reporting in the Current Media Environment*, Iowa State University Press.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 6 (68),
STR. 957-974

VILOVIĆ, G.:
ISTRAŽIVAČKO...

Hudelist, D. (1992.), *Novinari pod šljemom: O nekim tendencijama u hrvatskom novinarstvu za vrijeme obrambenog rata 1991/92.*, Globus Nakladni zavod, Zagreb.

Itule, B. D. i Anderson, D. (1997.), *News writing and reporting for today's media*, The McGraw-Hill Companies, New York.

Kangrga, M. (2002.), *Nacionalizam i demokracija*, Razlog, Zagreb.

Keeble, R. (2001.), *Ethics for Journalists*, Routledge, London.

Kunczik, M. i Zipfel, A. (1998.), *Uvod u publicističku znanost i komunikologiju*, Friedrich Ebert Stiftung Ured u Zagrebu, Zagreb.

Kurtz, H. (1993.), *Media Circus: The Trouble with America's Newspapers*, Times Books, New York.

Lani, R. (2001.), *The Difficult Road to the Independent Media*. U: *Exit from censorship*, Aferdita, Tirana.

Lambeth, E. (1992.), *Committed Journalism: An Ethic for the Profession*, Indiana University Press, Bloomington.

Malović, S. (2001.), *A Long Way to Freedom*. U: *Exit from censorship*, Aferdita, Tirana.

Malović, S., Ricchiardi, S. i Vilović, G. (1998.), *Etika novinarstva*, Izvori, Zagreb.

Malović, S. i Vilović, G. (1999.), *Znanja za bolje novinarstvo*, Izvori, Zagreb.

Merrill, J. C. (1997.), *Journalism Ethics Philosophical Foundation for News Media*, St. Martin's Press, New York.

Miller, S. (2001.), *Tabloid Journalism*. U: R. Chadwick (ur.), *The Concise Encyclopedia of Ethics in Politics and the Media*, Academic Press, San Diego.

Mušćet, B. (2001.), *Pakleni šund Senada Pašića*. U: *Auto Marinka Božića – prvi hrvatski žuti roman*, Croatiaprojekt, Zagreb.

Pašić, S. (2001.), *Auto Marinka Božića – prvi hrvatski žuti roman*, Croatiaprojekt, Zagreb.

Raycheva, L. (2001.), *Media in Corridors of Power*. U: *Exit from censorship*, Aferdita, Tirana.

Rentscheler, W. H. (1998.), *The most illustrious journalism no one ever heard of: The New York Times founder and editor Henry Jarvis Raymond*, USA Today (14. VIII.).

Ricchiardi, S. (1996.), *Istraživačko izvješćivanje*. U: S. Malović i S. Ricchiardi (ur.), *Uvod u novinarstvo*, Izvori, Zagreb.

Saad, H. M. (1996.), *Media Resource*, The Knight International Press Fellowship Program.

Seib, P. (1994.), *Campaigns and Conscience: The Ethics of Political Journalism*, Praeger, Westport.

Serrin, J. i Serrin, W. (2002.), *Muckraking – The Journalism That Changed America*, The New York Press, New York.

Statistički ljetopis Republike Hrvatske (2002.), Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Watson, J. i Hill, A. (2000.), *Dictionary of Media & Communication Studies*, Arnold Student Reference, London.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 6 (68),
STR. 957-974

VILOVIĆ, G.:
ISTRAŽIVAČKO...

Weber, M. (1999.), *Vlast i politika* (ur. Vjeran Katunarić), Hrvatsko sociološko društvo, Jesenski i Turk, Zagreb.

Weinberg, S. (1996.), *The Reporter's Handbook, An Investigator's Guide to Documents and Techniques*, St. Martin Press, New York.

Weiner, R. (1990.), *Webster's New World Dictionary of Media and Communications*, Prentice Hall, New York.

Investigative Journalism, Tabloidisation and Ethics

Gordana VILOVIĆ
Faculty of Political Science, Zagreb

The article presents conditions in which a specific form of investigative journalism in Croatia has been established after the year 1990. Under the influence of general *tabloidisation* of the media worldwide on the one hand, and *tabloidisation* of newspapers in Croatia on the other, a so-called pseudoinvestigative journalism has been developing. The origins of such investigative journalism can be traced back to the first Croatian tabloid *Slobodni Tjednik*. Further development of investigative journalism in those Croatian media with the biggest circulation and greatest influence, although contributing to the discovery of various social anomalies and scandals, has never quite broken free from the legacy of quickly publishing unverified information, insubstantiated speculations or of the disproportionate use of unnamed sources in comparison with the specified ones. What has suffered most in this kind of investigative journalism is the ethics of journalism, which has for years been a poorly considered element of the professional standards of journalism. The author states that investigative journalism as known to the developed democratic countries has not yet become well-established in Croatia.

Recherche-Journalismus, Tabloidisierung und Ethik

Gordana VILOVIĆ
Fakultät für Politikwissenschaften, Zagreb

In diesem Aufsatz werden die Verhältnisse nachgezeichnet, in denen sich nach 1990 in Kroatien eine spezifische Form von Recherche-Journalismus zu entwickeln beginnt. Unter dem Einfluss einer allgemeinen Tabloidisierung der internationalen Medien einerseits sowie der Tabloidisierung des inländischen Zeitungswesens andererseits tritt in Kroatien ein sog. pseudoinvestigativer Journalismus in Erscheinung. Die ersten Anfänge dieser Form von Journalismus sind in der

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 12 (2003),
BR. 6 (68),
STR. 957-974

VILOVIĆ, G.:
ISTRAŽIVAČKO...

Wochenzeitung *ST (Slobodni tjednik)*, dem ersten Erzeugnis der einheimischen Regenbogenpresse, zu suchen. Auch wenn der Recherche-Journalismus dazu beigetragen hat, verschiedene Irregularitäten und Affären im gesellschaftlichen Leben aufzudecken, ist es ihm doch nie ganz gelungen, sich vom Erbe einer Praxis zu befreien, bei der die vorschnelle Veröffentlichung nicht abgecheckter Informationen, unbegründeter Spekulationen oder die Nutzung nicht präzisierter Informationsquellen (in unverhältnismäßig größerem Umfang als die Nutzung bekannter Quellen) auf der Tagesordnung standen. Bei einer solchen Form von Recherche-Journalismus hat die journalistische Ethik den größten Schaden genommen, welche jahrelang ein vernachlässigtes Element im professionellen Standard moderner Journalistik darstellte. Die Autorin vertritt die Ansicht, dass sich der Recherche-Journalismus in Kroatien immer noch nicht in der Form profiliert habe, in der er in den fortschrittlichen Ländern der westlichen Demokratien zutage trete.